

ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ

Лекція 5

Поняття фонової інформації тісно пов'язане з більш широким і багатозначним поняттям імпліцитної інформації.

Дослідники включають в нього і прагматичні передумови тексту, і ситуацію мовного спілкування, і базовані на знанні світу пресупозиції, що являють собою компоненти висловлювання, які роблять його осмисленим, і імплікації, і підтекст, і так званий вертикальний контекст і алюзії, символи, каламбури, неявне, приховане, додатковий зміст, навмисно закладене автором у тексті.

Для перекладознавства важливо осмислити сучасні уявлення про фонові знання і фонову інформацію, підтекст і вертикальний контекст.

Одне із завдань *перекладача* полягає у *забезпеченні зрозумілості тексту перекладу* вторинним читачам, що може досягатися за допомогою прагматичної адаптації.

Власне *прагматично зумовлені трансформації* уможливають високоякісний результат роботи перекладача — *комунікативно-прагматичну рівноцінність первинного та цільового текстів*.

Переклад являє собою процес трансформації змісту мовного фрагмента (речення, абзацу, тексту) однієї мови в іншу.

Головною вимогою до перекладу є адекватність, тобто точна передача форми і змісту оригіналу рівноцінними засобами.

Адекватний переклад викликає в іншомовного отримувача реакцію, яка відповідає комунікативній настанові відправника.

При перекладі крім *денотативного* та *конотативного* компонентів змісту необхідно враховувати й *прагматичний компонент*.

Його врахування впливає на передачу денотативного та конотативного компонентів змісту і сприяє відповідному впливу повідомлення на одержувачів тексту оригіналу і тексту перекладу.

Вагомий внесок у дослідження *проблеми прагматичної адаптації у перекладі* зробили такі перекладознавці, як В. Демецька, В. Карабан, С. Максимов, Я. Рецкер, Н. Рудницька та А. Семенов, які дослідили різні аспекти прагматично зумовлених трансформацій, що їх використовують для того, аби текст перекладу належно відтворював комунікативно-прагматичну функцію оригіналу.

Прагматичний аспект перекладу науково-технічних текстів

Термін «прагматика» ввів американський дослідник Ч. Морріс. Він запропонував розділити семіотику як науку про знаки на три розділи:

- *синтактику*, яка вивчає відношення між самими знаками,
- *семантику*, яка вивчає відношення між знаками та об'єктами,
- *прагматику*, яка вивчає відношення між знаками та користувачами.

Ч. Морріс зазначає, оскільки інтерпретаторами більшості знаків є живі люди, то достатньою характеристикою прагматики було б свідчення того, що вона має справу з усіма психологічними, біологічними та соціологічними явищами, які спостерігаються при функціонуванні знаків.

Існує три напрями визначення прагматики:

- 1) прагматика – вивчення взаємодії мовних форм і контекстів їхнього вживання, а також інтерпретації мовних засобів у комунікативних контекстах;
- 2) прагматика як реальна ситуація спілкування, яка зумовлює вибір мовних засобів для вирішення комунікативних завдань;
- 3) прагматика трактується як вивчення потенційних можливостей впливу мови на людину.

Людський фактор є головним поняттям в прагматиці.

Прагматика вивчає всі умови, за яких людина використовує мовні знаки, тобто умови адекватного вибору та використання мовних одиниць для досягнення кінцевої мети комунікації – впливу на партнера.

А. Нойберт вважає за необхідне виокремлювати у процесі перекладу етапи створення тексту певного типу.

Перекладач має справу з текстом оригіналу і створює текст перекладу.

Різним прагматичним типам комунікації відповідають різні тексти і різні способи перекладу текстів.

Прагматична типологія текстів визначає особливості їх мовного оформлення та мовного оформлення перекладу.

Прагматична орієнтованість тексту може виявлятися як у тексті в цілому, так і в прагматично орієнтованих елементах тексту, і ступінь орієнтованості і маркування прагматично насичених елементів залежить і від цільової настанови автора, і від особливостей тексту.

Як зазначає Є.М. Литвинова, цільова настанова відправника повідомлення є однією з основних ознак комунікації.

Вона виявляється як певна комунікативна інтенція і реалізується у структурі та змісті тексту.

Отже, іншою ознакою є змістові й формально-структурні властивості тексту, в яких реалізуються цільові настанови відправника.

Зміна у знаннях, поведінці, реакції одержувача, що виникли внаслідок впливу тексту, складають третю основну характеристику комунікації.

Всякий текст є комунікативним, тобто містить певне повідомлення, передане від Джерела до Рецептора, інформації, які повинні бути вилучені з повідомлення Рецептором.

Сприймаючи отриману інформацію, Рецептор тим самим вступає в певні особистісні відношення до тексту, так звані прагматичні відношення, які можуть мати різний характер. Вони можуть мати переважно інтелектуальний характер, коли текст слугує для Рецептора лише джерелом відомостей про якісь факти і події, які його особисто не стосуються і не являють для нього великого інтересу.

Здатність тексту приводити до подібного комунікативного ефекту, викликати у Рецептора прагматичні відношення до повідомлення. Інакше кажучи, реалізація прагматичного впливу на одержувача інформації, називається *прагматичним аспектом* або *прагматичним потенціалом тексту*.

Поняття *прагматичної еквівалентності* оригіналу і перекладу базується на оцінці відповідності тексту перекладу вихідній цільовій настанові, а критерієм слугують комунікативні ефекти.

Ю.В. Ванников визначає чотири типи прагматичної еквівалентності перекладу та оригіналу:

1) *інформаційна* – відповідає цільовій настанові впливу на інтелектуальну сферу одержувача;

2) *валоративна* – відповідає цільовій настанові впливу на систему поглядів, відношень, оцінок одержувача;

3) *ініціативна* – відповідає цільовій настанові впливу на поведінку одержувача;

4) *селективна* – відповідає цільовій настанові впливу на організацію поведінки одержувача.

Загальний комунікативний ефект тексту являє собою лише потенційну можливість, яка може і не реалізуватися.

Таким чином, прагматична еквівалентність перекладу оригіналу розуміється не як необхідність більш повної відповідності реакції вихідного Рецептора на оригінал і Рецептора перекладу на переклад, а як можливість для зазначених рецепторів витягувати однакову інформацію про прагматичну спрямованість відповідно з оригіналу та перекладу.

Оскільки переклад призначений для іншого рецептора, ніж оригінал, виникає необхідність *прагматичної адаптації перекладу*, тобто внесення певних поправок на спеціальні знання, психологічні та інші відмінності між рецепторами оригінального і перекладного текстів.

У науковій літературі *прагматична складова тексту* розглядається зазвичай у зв'язку з необхідністю врахування культурологічних і когнітивних відмінностей реценторів вихідної мови та мови перекладу.

Тут перекладач виступає як активний інтерпретатор смислового змісту тексту вихідної мови, оскільки він створює текст перекладу за допомогою *прагматичної реконструкції тексту* мовою оригіналу, у процесі якої суттєве значення набуває здатність перекладача виокремити й адекватно інтерпретувати прагматичну складову тексту.

Спеціальним текстам властивим є абстрактно-узагальнений характер викладу, послідовність, присутність у тексті термінології, точність, логічність, безособовість і низький ступінь емоційності, які в ідеалі повинен передати перекладач.

А. Нойберт відносив спеціальні тексти до текстів, орієнтованих на специфічний мовний колектив, і вважав, що відтворення прагматичної складової таких текстів повною мірою практично неможливо.

У значенні кожної пропозиції є **прагматичний компонент**, що несе інформацію про те, для досягнення яких комунікативних цілей воно призначене, з якою ситуацією пов'язано.

Здійснення **прагматичного впливу** на одержувача інформації становить, на думку В. Н. Комісарова, найважливішу частину будь-якої комунікації, в тому числі й міжмовної.

Встановлення необхідного *прагматичного ставлення* Рецептора перекладу до переданого повідомлення значною мірою залежить від вибору перекладачем мовних засобів при створенні ним тексту перекладу.

Вплив на хід і результат перекладацького процесу необхідності відтворити прагматичний потенціал оригіналу і прагнення забезпечити бажаний вплив на Рецептора перекладу називається *прагматичним аспектом* або *прагматикою* перекладу.

Завдання перекладу, що визначається як процес перекладу тексту на одній мові в текст на іншій мові при збереженні незмінного плану змісту, полягає в максимально точній та адекватній передачі змісту тексту оригіналу.

В ідеалі перекладач повинен прагнути до відтворення всього глобального змісту вихідного тексту, який виник у певному історико-культурному контексті.

За Л. С. Бархударовим, термін «*план змісту*» або «*значення*» слід розуміти максимально широко, маючи на увазі всі види відношень, у яких знаходиться знакова мовна одиниця.

Прагматичний потенціал тексту є результатом вибору, джерелом змісту повідомлення і способу його мовного вираження.

Відомо, що мовний зміст оригіналу практично ніколи не відтворюється в перекладі в повному обсязі, і домогтися тут тотожності неможливо, але, тим не менш, слід намагатися відобразити зміст оригіналу максимально точно і виразно.

Спроби передати в перекладі абсолютно все, що можна виявити в оригіналі, як правило, призводять до абсолютно неприйнятних результатів.

Бажання добитися максимальної точності змушує перекладача визначити ті компоненти смислу, які потрібно висловити максимально точно і повно, і ті, якими можна пожертвувати у процесі перекладу.

У цьому зв'язку *прагматична норма* перекладу зобов'язує перекладача до здійснення широкої низки синтаксичних і лексико-семантичних трансформацій, оскільки завданням адекватного перекладу є не відтворення висловлювання в тій формі, в якій воно було представлено в оригіналі, а реалізація за допомогою тих чи інших засобів мови перекладу подібної прагматичної або ілокутивної мети.

Відтворення прагматичного потенціалу тексту оригіналу в багатьох випадках пов'язане з експлікацією, оскільки досягнення аналогічної *прагматичної мети* в різних мовах має свої особливості, спотворюється і не знаходить відображення при буквальному перекладі тексту.

Перекладач, виступаючи на *першому етапі перекладацького процесу* в ролі Рецептора оригіналу, намагається якомога повніше витягти інформацію, яка міститься в ньому, для чого він повинен володіти тими самими фоновими знаннями, якими володіють «носії» вихідної мови.

На *другому етапі процесу перекладу* перекладач намагається забезпечити розуміння вихідного повідомлення рецептором перекладу. Він урахує, що Рецептор перекладу належить до іншого мовного колективу, ніж Рецептор оригіналу, має інші знання і життєвий досвід, має іншу історію і культуру.

У тих випадках, коли подібні розходження можуть перешкодити повноцінному розумінню вихідного повідомлення, перекладач усуває ці перешкоди, вносячи в текст перекладу необхідні зміни.

Прагматичні значення мовних знаків, у тому числі слів, є як правило, однаковими для всього колективу людей, що розмовляють цією мовою.

При розгляді ролі *прагматичних значень* у процесі перекладу, слід зазначити, що випадки розбіжності цих значень при зіставленні лексичних одиниць різних мов є ще більш звичайними, ніж розбіжність значень референційних.

Цілком звичайною є ситуація, за якої лексичні одиниці двох різних мов, повністю збігаючись за своїм референційним значенням, розходяться щодо прагматичних значень, тобто за *стилістичною характеристикою, регістру або емоційному забарвленню*.

Одним із способів передачі прагматичних значень у випадках, коли вихідна лексика не має прямих прагматичних відповідностей в мові перекладу, є застосування описового перекладу, який заснований на тому, що в будь-якій мові існують слова, що позначають за своїм лексичним значенням емоційне ставлення мовця до тих чи інших предметів чи явищ – позитивне чи негативне.

Про такі слова можна сказати, що вони мають тільки прагматичне (емоційно-оцінне) значення і не мають значення референційного.

У ряді випадків «в *прагматичну мету перекладу* входить досягнення бажаного впливу (*комунікативного ефекту*) на Рецептора перекладу, комунікативний ефект, який повинен бути відтворений в перекладі, може визначатися домінантною функцією оригіналу» (В. М. Комісаров).

Основне прагматичне завдання перекладу такого тексту полягає у створенні на мові перекладу текст, що має здатність надавати аналогічний вплив на Рецептора перекладу.

Найбільш складним є завдання забезпечити необхідну реакцію на текст перекладу з боку конкретного Рецептора за допомогою вибору правильного у площині прагматики засобу вираження категорії адресації або способів залучення уваги рецептора до тексту.

Тут перекладачеві доводиться орієнтуватися не стільки на вплив оригіналу на його Рецептора, скільки на *індивідуальні особливості Рецептора* перекладу, *зумовлені соціальними або віковими критеріями цільової аудиторії*.

«Тільки дуже добре знаючи характер і психічний стан людини, можна з достатньою впевненістю припустити, якою буде його емоційна або поведінкова реакція на те чи інше повідомлення».

Перекладач повинен роз'яснити читачеві незрозумілі або незнайомі йому явища, поняття, мовні стереотипи, використовуючи ті слова і вирази, які стандартно використовуються носіями мови перекладу для досягнення аналогічної прагматичної мети.

Таким чином, *прагматичне завдання зумовлюється факторами, що не мають прямого відношення до тексту оригіналу, а саме: прагненням перекладача надати бажаний вплив на рецептора перекладу, ставленням перекладача або рецептора перекладу до ідей, які містяться в тексті, або до творчої манери автора, особливої зацікавленості їх у якійсь частині змісту тексту і т.ін.*

Існування *прагматичного надзавдання* багато в чому визначає й оцінку результатів перекладацького процесу в плані максимально точної передачі манери письма письменника і вибраного ним типу комунікації з читацькою аудиторією.

Співвідношення між прагматикою оригіналу та перекладу може бути різним, і *прагматична адекватність перекладу* необов'язково полягає у збереженні прагматики вихідного тексту. Однак саме при перекладі спеціальних текстів максимально точна передача наукової інформації є головною вимогою до перекладу.

У ряді випадків *прагматичне* «надзавдання» зобов'язує перекладача наукових текстів знайти свій спосіб передачі специфіки перекладного матеріалу з урахуванням ситуативного контексту.

При цьому він може запропонувати свої власні прийоми перекладу інформації, що міститься в тексті певного функціонального стилю, як на рівні лексики, так і на рівні синтаксису.

Перед застосуванням тих чи інших трансформацій перекладач використовує *прагматичний аналіз*, який дозволяє визначити, яка інформація може бути вилучена або видозмінена при перекладі.

Так як Рецептор оригінального тексту і Рецептор перекладу мають, зазвичай, відмінний мовний досвід, різну етнічну ментальність та різні фонові знання, досягнення комунікативної мети в перекладі вимагає прагматичної адаптації з урахуванням особливостей мови, ментальності і фонових знань Рецептора перекладу.

Говорячи про прагматичний аспект перекладу, не можливо не обговорити питання підтексту.

Підтекст це другий паралельний смисл усного або письмового висловлювання, зумовлений мовною системою або цілями і задумом автора. Інакше кажучи, підтекст – це імпліцитний, прихований смисл, який співіснує з явно вираженим, експліцитно глуздом в одному й тому самому висловленні і який повинен бути зрозумілий рецептором.

Підтекст (як алюзивний текст або алюзій) розкривається за допомогою матеріальних мовних індикаторів, що містяться в тексті. Саме вони відчиняють доступ до прихованої інформації. Індикатори можуть стосуватися різних мовних рівнів:

а) слів і словосполучень, коли за цими вказівниками рецептор догадується про прихований зміст, про смисл алюзива;

б) пропозиції або частини тексту, коли виражене повідомлення викликає у читача або слухача сприйняття імпліцитної інформації;

в) твори в цілому, коли весь текст асоціюється із вторинним імпліцитним змістом або текстом.

Типи і види підтексту досить різноманітні. Підтекстовий зміст може співвідноситися зі сферою мови, літератури, фольклору, міфології (це все філологічний підтекст), із дійсністю, соціальним середовищем (історичним і сучасним), з побутовими фактами і т. ін.

Класифікації можуть спиратися на зміст підтексту, на його функції (пізнавальні, пародійні, сатиричні, іронічні, Езопові, емоційно-експресивні, характеристичні, оцінні та ін.), на спосіб утворення, на типи індикаторів і тощо. Тому підтекст повинен розглядатися в семіотичній системі «адресант - повідомлення - адресат» (автор - текст - читач).

Імплицитні відомості або підтекст містяться і в так званому вертикальному контексті, під яким розуміється не явно виражена історико-філологічна інформація, що міститься в тексті.

Звичайними категоріями вертикального контексту є алюзії, символи, реалії, ідіоматика, цитати і тощо.

Вертикальний контекст може мати:

а) ту приховану інформацію, яка зумовлена самою мовою і незалежну від намірів відправника тексту. Подібне відбувається зі словами-реаліями, фразеологією і різної ідіоматикою. Ці мовні одиниці за своєю природою пов'язані з тим, що ми називаємо фоновою інформацією. І. В. Гюббенет описує *інвентар мовних ситуацій*, що вимагають соціологічної оцінки.

Він підтверджує тезу про *об'єктивний* характер імпліцитної інформації, зафіксованої в мові.

Національний компонент виявляється в найменуваннях деяких рис зовнішності, характеру і поведінки людей, їх одягу, житла, предметів побуту, їжі, навколишньої природи, тварин, засобів пересування, природних явищ, видів дозвілля, явищ суспільного життя, творів мистецтва і літератури і в інших подібних назвах.

б) вертикальний контекст може залежати від волі відправника мови, який формує текст таким чином, щоб у ньому був натяк на певний мовний літературний, соціальний і т. ін. факт, відсилання до вторинного тексту і вторинної ситуації.

Характерним прийомом реалізації вертикального контексту є **алюзія**.

І. С. Христенко визначає її як *стилістичну фігуру «преференційного характеру, де у якості денотатів виступають дві ситуації: референтна ситуація, виражена в поверхневій структурі тексту і ситуація, що міститься в сукупності загальних фонових знань адресанта і адресата»*.

Індикатори алюзії можуть співвідносити як з філологічною інформацією (*філологічний вертикальний контекст*), так і з реальною дійсністю минулого або теперішнього (*соціальний або подієвий вертикальний контекст*).

Алюзії першого типу ґрунтуються на прототекстах: тексти творів вітчизняної та зарубіжної літератури, міфологічні та фольклорні джерела, прислів'я, поговірки, афоризми, різні цитати (повні, скорочені, перекази, і т. ін.).

Алюзії другого типу базуються на: протореальності (протоситуація), пов'язаної з подіями і фактами самої дійсності.

Такі алюзії співвідносяться з явищами та об'єктами буття і нашими уявленнями про них. На жаль алюзії, що містяться в тексті, не завжди реалізуються. Вони підвладні (1) часові: чим старіше літературний текст, тим імовірніше алюзивні втрати.

Нерідко сучасні читачі без відповідних коментарів просто не сприймають натяки; (2) багато що залежить від знань рецептора, якщо його тезаурус недостатній, то не кожна авторська алюзія може бути зрозуміла.

ЛІНГВОСЕМІОТИЧНІ ОСНОВИ
ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Перекладознавці використовують поняття, методи і дані багатьох лінгвістичних дисциплін.

Велике значення для розробки теоретичних основ перекладознавства мають положення загального мовознавства, особливо його семіотичні концепції.

Розкриваючи найважливіші з боку будови і функціонування мови, лінгвістика спирається на деякі положення **семіотики** – науки, що займається вивченням різних знакових систем.

Знаком називається матеріальний об'єкт, пов'язаний в нашій свідомості з певним мисленнєвим змістом, поняттям або уявленням про якийсь класі об'єктів або окремий об'єкт.

Знаки можуть по-різному бути пов'язані з репрезентованими ними об'єктами.

Розрізняються *іконічні знаки, знаки-символи, знаки-сигнали і конвенціональні знаки.*

Іконічні знаки репрезентують інші об'єкти завдяки подібності з ними, зображуючи їх певним чином.

Таку функцію виконують картини, фотографії та інші способи відтворення вигляду об'єктів.

Знаки-символи символічно представляють об'єкти, як, наприклад, прапори, герби, значки та ін.

Знаки Сигнали вказують на присутність певних об'єктів: дим – про наявність вогню, гавкіт – про собаку, грім – про блискавки і т. ін.

У той самий час багато знаків не мають безпосереднього зв'язку з позначуванним. Їх знакова функція має умовний, конвенціональний характер, закріплений за ними суспільною практикою. Як приклади таких знаків можна згадати вогні світлофора, точки і тире азбуки Морзе, комбінації сигнальних прапорців.

Конвенціональний знак може існувати тільки в системі, в зв'язку з іншими знаками.

Так, само по собі зелене світло не є знаком, але в системі трьох кольорів – зелений, жовтий, червоний – він набуває знакову функцію: «дозвіл продовжувати рух». Надалі ми будемо говорити про такі знаки.

Кожен знак має три види зв'язку, без яких він не може виконувати свою функцію:

1) знак пов'язаний з тим, що він позначає, що в семіотиці називається **семантикою знака**;

2) існуючи в системі, знак пов'язаний з іншими знаками этой системи. Цей зв'язок складає **синтактику знака**;

3) знак пов'язаний з людьми, які користуються ним як знаком, оскільки він може бути знаком тільки для когось. Якщо немає людей, які сприймають певний предмет як знак, то немає і самого знака. Цей третій вид зв'язку називається **прагматикою знака**.

Три види зв'язку складають значення знака, інформацію, яку він представляє завдяки чому знаки можуть використовуватися для формування і передачі змістовних повідомлень.

Мова являє собою найважливішу і найбільш складну знакову систему, за допомогою якої усвідомлюються й інтерпретуються інші види знаків.

Мовні знаки мають низку особливостей, які визначають як існування і використання самої мови, так і можливість і специфіку перекладу.

Серед основних семіотичних властивостей мови потрібно насамперед відзначити:

- двосторонність,
- довільність
- значимість.

У мовного знака дві сторони: матеріальна (звукова або її графічне зображення) та ідеальна – мисленнєвий зміст, представлений звучанням мовної одиниці.

Ці дві сторони називаються також відповідно **планом вираження і планом змісту** (*формою і значенням*).

Вони мають соціальну природу, хоча зберігаються в пам'яті індивідів.

Для всіх членів мовного колективу знак має, в основному, єдине стійке значення, але кожен з них по-різному володіє своєю мовою і може пов'язувати зі значенням окремих знаків якісь власні уявлення й асоціації.

Ступінь та особливості знання й володіння мовою окремої людини характеризують її ідіолект.

Соціальний характер мовних знаків забезпечує можливість використання мови як *засобу комунікації*.

Значення мовного знака є узагальненим відображенням позамовної реальності і співвідноситься з іншого узагальненої формою думки – поняттям.

Свідомість людини здатна відображати навколишній світ у формах **двох сигнальних систем:**

а) Перша сигнальна система сприймає навколишній світ через органи чуття людини.

В результаті впливу на один з органів чуття (зір, слух, дотик, нюх, смак) виникає відчуття.

На основі сукупності відчуттів, пов'язаних з певним об'єктом, у людини виникає цілісне сприйняття цього об'єкта. Сприйнятий об'єкт може зберегтися в пам'яті у вигляді відповідної уяви про нього вже без безпосереднього чуттєвого контакту.

б) Друга сигнальна система дозволяє людині, абстрагуючись від конкретних об'єктів, формувати узагальнені поняття про навколишній світ.

У понятті розрізняються його обсяг, тобто клас об'єктів, узагальнених у понятті, і зміст поняття – ознаки об'єктів, через які здійснено узагальнення.

Чим більше ознак міститься в понятті, тим менше його обсяг і навпаки. Наприклад, включення в зміст поняття «гроші» додаткової ознаки «металеві» дає нове поняття вужчого обсягу – «монета».

Оскільки мовні значення також відносяться до другої сигнальної системи і всі поняття формуються виключно з допомогою словесних найменувань, то значення мовних знаків іноді називають «мовними», «побутовими» або «загальнонародними» поняттями, на відміну від строго визначених наукових понять.

Значення мовних знаків можуть по-різному співвідноситися з позначуваною реальністю.

Вони можуть називати класи дійсно існуючих об'єктів (*будинок, дерево, собака*) або плодів людської фантазії (*русалка, дідько, жар-птиця*), поодинокі об'єкти (*Київ, Африка*), абстрактні ознаки (*білизна, гучність, твердість*) й абстрактні поняття (*вічність, узагальненість, невизначеність*).

Значення мовного знака може мати складну семантичну структуру.

У значенні основної одиниці мови – слова можна розрізняти смисловий зміст, притаманне тільки його формі (*лексичне значення*), й елементи сенсу, загальні для цілого ряду слів (*граматичне значення*).

У структурі **лексичного значення** можна виділити кілька макрокомпонентів (які часто називають також «значеннями»).

Це перш за все предметно-логічне значення лексичної одиниці, її здатність позначати певний клас об'єктів.

Як і в понятті, яке воно виражає, в предметно-логічному значенні можна розрізнити клас об'єктів, що позначаються (**денотат**) і ознаки цього класу, що становлять узагальнену назву (**сигніфікат**). Тому предметно-логічне значення йменується також *«денотативно-сигніфікативна»* або просто *«денотативна»*.

Крім денотативного значення, в семантику мовної одиниці можуть входити і додаткові (конотативні) значення: емоційні, стилістичні, образні і деякі інші.

Багато слів, наряду з позначенням якогось денотата, передають певні емоції, пов'язані з цим денотатом.

У цілому, емоційна характеристика поділяється на два види: позитивна і негативна.

Стилістичний мікрокомпонент конотації вказує на вживання слова в певних умовах спілкування. Така *експресивно-стилістична характеристика* відносить слова до розмовних, книжкових, офіційно-ділових або поетичних.

Образна характеристика виділяє в позначуваному якусь ознаку, яку регулярно використовують у якості основи образу – метафори або порівняння. Так, «сніг» – це не тільки вид атмосферних опадів, але й еталон білизни.

Як денотативні, так і конотативні аспекти значення складають численні перекладацькі труднощі.

Особливу важливість для розуміння сутності перекладу має друга особливість мовного знака – його довільність.

Між звучанням і значенням мовної одиниці немає в більшості випадків будь-якої природного або логічного зв'язку.

У природі, зовнішньому вигляді або поведінці «друга людини» немає ніяких підстав, щоб обов'язково йменувати його «собака», а не «кішка» або «верблюд» або, наприклад, *Le Chien*.

Отже, звук без значення не є знаком, а значення обов'язково репрезентується якоюсь матеріальною формою.

Третьою фундаментальною властивістю мовного знака є «значимість», під якою розуміється залежність значення знака від значень інших знаків.

Так, значення слова «собака» визначається не тільки тим, що воно називає певний клас домашніх тварин, а й значенням слова «пес». Тому другом людини виявляється не пес, а собака.

Саме різна значимість призводить до розбіжностей близьких за значенням слів (як і синтаксичних структур) в різних мовах. Вона значною мірою створює своєрідні «мовні картини світу» і тим самим серйозні проблеми для перекладача.

Як і будь-яка знакова система, мова є не простий набір ізольованих одиниць.

Мова – це цілісне утворення, всі елементи якого взаємопов'язані. Одиниці мови пов'язані між собою або завдяки однаковому положенню в системі (парадигматичні зв'язки), або завдяки спільному вживання в мові (синтагматичні зв'язки).

Сукупність зв'язків між одиницями мови становить його структуру.

Одиниці мови, які входять у її структуру, утворюють декілька підсистем, пов'язаних між собою міжрівневими відношеннями.

Основними рівнями мови є:

- ▶ фонемний,
- ▶ морфемний,
- ▶ лексичний (словесний),
- ▶ синтаксичний (рівень речень).

Одиниці одного рівня можуть поєднуватися одна з одною і утворювати одиниці вищого рівня.

Так, поєднання фонем утворюють морфеми, морфеми – слова, слова – речення.

У процесі перекладу між одиницями двох мов можуть встановлюватися як однорівневі, так і різнорівневі відношення.

Семіотичний підхід до мови, запропонований **Соссюром**, дозволив розкрити найважливіші аспекти мови як засобу комунікації.

Хоча Соссюр вважав, що для самостійного статусу науки про мову її потрібно розглядати «в собі і для себе», обмежуючись рамками внутрішньої лінгвістики, включення мови в число знакових (або кодових) систем, необхідно ставило питання про те, як за допомогою мовного коду створюються повідомлення.

Соссюр указав шлях до вирішення цього питання, розмежувавши в мовній діяльності **мову** (Langue) і **мовлення** (Parole), тобто код і створення повідомлення.

За визначенням Сосюра, **мова** – це система знаків, що виражають поняття, сукупність необхідних умовностей, прийнятих колективом, щоб забезпечити функціонування здатності до мовленнєвої діяльності.

Під **мовленням** розуміється індивідуальний бік мовної діяльності, що включає комбінації, в яких мовець використовує код мови з метою вираження своєї думки, і психофізичний механізм, що дозволяє йому об'єктивувати ці комбінації.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!